

Amos Imre 1944-es szolnoki vázlatkönyvéből

Nehéz napok

Részletek egy 15 éves fiú 1944-es szolnoki naplójából

1944 tavasza nem az öröm jegyében fogant. Hiába virágoztak akkor is a fák, nyomasztó légkör tette félelmetessé a napok hosszú sorát. Az esztelen és értelmetlen háborúba belefáradt tömegeket március 19-én mégis megdöbbsentette Magyarország német megszállásának híre. Szolnok város utcáinak vasárnapi csendjét német csizmák csattogása, páncélozott járművek robaja verte fel. Ijedtszemű asszonyok tekintettek félve az ablakok függönyei mögül. Bezártak az éttermek, a mozik. Döbbsent csend ült a városban. Géppisztolyos német katonák szállták meg a Tisza és a Zagyva hídjait, megakadályozva azt is, hogy a városból a várba vagy a Scheftsik-telepre hazainduló lakosok otthonukba térjenek. Csak lassan jöttek rá, hogy a tabáni halászok csónakjaival keljenek át a Zagyván.

Az embereket szabad mozgásukban gátló rendelkezések közül még csak ezek voltak a legenyhébbek. Nyomban követték ezeket a haladó gondolkodású emberek üldözése, az illegális kommunisták lefogása, internálása s az embert embertől elkülönítő, megkülönböztető rendelkezések egész sora. Több mint három évtized távolából egy szolnoki 15 éves fiú, korabeli naplója emlékeztetheti a mai fiatalokat a döbbenetes korszak félelmetes, borzalmas és embertelen sötét napjaira.

A „Nehéz napok” cím olvasható azon a kékes-fekete papírkötésű füzet vignettáján a címlapon, amelybe ceruzával rötta a szolnoki napok eseményeit. Nem írói szándékkal, illet egy 15 éves fiútól várni sem lehet, de a szürke sorok monotonosága vádlóan kiált ma is. Nem hasonlítható Anna Frank naplójához. Más körülmények közt is született, de dokumentum jellege miatt érdemes a közlésre, hogy emlékeztessen ezekre az eldöntetlenedett napokra.

„A ghetto. 1944. május 16. Csak annyit szabad volt vinni, amennyi egy kézikocsira fölfért, de ki volt adva, hogy a kocsit csak a gettóba költöző zsidó húzhatta.

A népes utcán, mikor végigvonultak az elől-hátul szuronyos rendőrrel közrefogott családok, a város lakosságának egy kis része sírt és egy része nevetett.

Az első állomás az ortodox zsidó templom és a mellette levő iskola volt. Oda bekerítették az embereket, megmotozták, hogy van-e érték náluk és az ott székelő zsidó tanács őket a gettóban elhelyezte. Volt olyan család, mely szerencsés volt és motozás után azonnal el lett helyezve, olyan is volt azonban, akik napokig voltak az iskola udvarán lakásra várva.

A gettó nem volt összefüggő és ezért egyes egymás mellett levő házak kerítését kiemelték, hogy az udvaron keresztül – amennyire lehet – közlekedni lehessen. A gettót szuronyos rendőrök őrizték.

Az elhelyezkedés a gettóban nagyon nehéz volt, mert sok volt az ember és kevés volt a ház. Eleinte mást nem lehetett enni csak azt, amit a lakásból a gettóba vittek. Később legtöbb helyen közös konyhákat létesítettek. A rendőrség pedig megengedte, hogy kb. házanként egy bevásárló délelőtt a közösség részére ennivalót és más közszükségleti cikket vásárolhasson.

A levelezés a külvilággal a legszigorúbban tiltva volt. Levelet se be se ki a posta nem közvetített. Feketén néha, ha jó alkalom volt, lehetett írni. Ez azonban ritkán sikerült.

A vidéki rendőrök, akik eleinte őriztek bennünket, nagyon durvák. A gettó bezárása után néhány napra ezek elmentek és őrizetünket a szolnoki rendőrség vette át. A szolnoki rendőrök már egészen másképpen viselkedtek mint a vidékiek. Ezek több mindent elnéztek nekünk és így fogságunkat elviselhetőbbé tették.

A gettóban minden háznak volt egy parancsnoka, ki a ház ügyeit – élelmezés, kéresek – intézte. Ez a parancsnok a kívánságokat írásban a zsidótanácshoz beterjesztette, mely aztán továbbította az illetékes hatósági közeghez.

A gettó házaira egy nagy sárga csillagot festettek megkülönböztetésül. Eleinte dr. Mandel, a tanács elnöke a városban lakott. De később feleségével a gettóba ők is beköltöztek.

Az áll. rendőrség utasítására a zsidótanács a gettó területén zsidó rendőrséget állított fel, melynek vezetőjévé Senkel Jenőt tette meg, ki fehér karszalagot viselt „A zsidó rendőrség vezetője” felirattal. Voltak kivülről még zsidó rendőrök, kik ugyanolyan karszalagot viseltek „zsidó rendőr” felirattal. Ezek a zsidó rendőrök éjjel-nappali szolgálatot tartottak a gettó kapuinál. Az áll. rendőrségtől pedig „Bánhid József” rendőrfogalmazó lett kiküldve a gettó ügyeit intézni. Ő nagyon jóindulatúan viselkedett velünk szemben.

Volt egy másik gettó is Szanda-pusztán, ahol azonban nagyon rossz dolguk volt az embereknek. Padláson laktak, ahonnan néha a rekkenő hőségben nem lehetett lejönni, nehéz mezei munkára jártak, kevés kosztot kaptak, és „WC” se volt nekik, hanem latrinára jártak. Ezeket csendőrök őrizték.

Míg a gettóban laktunk egyszer éltünk át légítámadást. Támadás után ki lett adva, hogy 16 évtől 60-ig minden épkézláb férfi menjen romokat takarítani. Reggeltől estig egyfolytában dolgoztak az emberek és reggel ennielőt vittek magukkal ebédre. Az orvosokkal pedig hullákat cipeltettek. A városban ellenünk nagy volt a felzúdulás. Azt hangoztatták, hogy nekünk köszönhetik az egész támadást. Pedig tévedtek. Mi éppen úgy féltünk a támadó gépektől, mint a többiek.

Az elhelyezkedés a gettóban nagyon nehéz volt. A szobákból a holmikat ki kellett szállítani, hogy legyen elegendő fekhely.

Június középső napjaiban azután újra nagy lett a szigorúság. Senkinek se ki, se be. Megérkeztek a vidéki rendőrök. Mindenki tudta, mi fog következni. Elhurcolás! Hová? Ez a szó mindenkinek fülében csengett és erre a szóra felelni senki sem tudott. A zsidó tanács elnöke sírva borult felesége nyakába. Ekkor látta mindenki, hogy az ügy halálosan komoly. A rendőrség az utolsó előtti napon a vegyesházasságban levőket külön vette és egy házban őket elhelyezte. – Másnap megkezdődött a költözés a cukorgyári gyűjtőhelyre.

Kivonulás a gettóból. – Minden házba ment egy bizottság, mely kihirdette, hogy: semminemű értéktárgyat, karika(jegy)gyűrűt, pénzt a legkevesebbet sem, írószerszámot, papírt (WC-papírt sem), imakönyvet, órát, bicskát vinni tilos! – Egyes bizottság letiltotta a bundák, magassarkú cipők, sok ruha elvitelét. Az összes okiratok, okmányok leadandók voltak! A bizottság miután a csomagokat megvizsgálta és a tilos dolgokat kidobálta, a csomagokat a stráfszekerekre dobta. Az embereket pedig az ortodox zsidó templom és a zsidó iskola udvarába vitte. Az iskolában következett a személyi motozás, mely a nőnek nagyon kellemetlen volt. A motozás után 2–3 órát várakoztunk, mire ki lett adva a parancs: indulás! Megindult a hosszú kocsisor a városon végig a cukorgyárba. Milyen volt ez a kivonulás – ezt nehéz leírni. Az ortodox templom udvaráról elindult a kocsisor. A parasztszekerekre voltak a csomagok. Az emberek részben a poggyászokon ültek, részben a kocsik után mentek. Én az iskolában tartott munkásokkal és a zsidótanács elnökével az utolsó kocsin ültem. A szomorú menetet mi zártuk be.

Amos Imre, a mártírhaltált halt festőművész szolnoki vázlatkönyvéből

A kocsí megindult. A Csarnok térről kifordult a Baross utcára, majd a Mária utcán és az Attila úton keresztül a Cukorgyárba.

Láttuk a kíváncsi, megrökönyödött arcokat, láttuk a vigyorgó nyilas pofákat és végül a sírásra görbült ajkakat. A kocsik befordultak a zajos, forgalmas Baross utcáról, a csendes Mária utcára, majd a Tomori úton át az Attila útra. Itt hullajtottak utánunk utoljára könnyet. Egy egyszerű fekete kendős parasztnéike volt. Elpityeredett, elővette zsebkendőjét és elfordult. Lassan a tárházhoz értünk, majd miután azt elhagytuk mögöttünk láttuk a várost. Elénk tűnt Szolnok. Láttuk a három templomot, középen a miénket. Büszkén, keményen állt és kupolája nem hajlott le alázatosan. Sírva búcsúztunk tőle és a városnak utolsó istenhozzádot intettünk. Szervusz Szolnok. szervusztok szolnokiak. Igaz lelkű szolnokiak.

A dohánybevéltőnél elfordultak a kocsik. Eltűnt a város. Megdőbbenve néztünk egymásra és lehajtott fejünkben egy gondolat motoszkált: vajon látjuk-e még Szolnokot.

Cukorgyár: – Lassú dőcögés után nagynehezen kiértünk a Cukorgyárba. A tisztviselői lakások és a gyárépület mellett elhaladtunk és megláttuk a cukorgyári koncentrációs tábor. A látvány, mely bennünket fogadott, borzalmas volt. A kocsik megálltak, mi pedig lassan leszálltunk. Egy nagy nyomorúságot láttunk. Megszeppent emberek, piszkosan, mosdatlanul, csomagokkal megrakva futkostak össze-vissza. A rendőrök bottal, német SS-legények géppisztollyal és gumibottal álltak és rá-rá húztak egyesekre. Az egyik kapun a vidékiek vitték be a csomagokat, a másik pedig zárva volt. Bennünket nem engedtek be, hanem a kapu előtt fölállítottak, mert meg kellett várunk a vidékiek bemenetelét. Nyeni nyomorúságot még sohasem láttam. Láttam a szomjazó embereket, és gyerekeket, kik vízért szerettek volna menni, de a rendőrök nem engedték és bottal kergették vissza őket. Láttam embereket, anyákat, kik gyerekeiket vagy hozzátartozóikat elveszítették, s kétségbeesetten kiabálták nevüket, és végül láttam gyerekeket, kik nem bírták ki a megpróbáltatásokat és az udvaron feküdtek holtan.

Lassan a vidékiek beköltöztek és ránk került a sor. A rendőrök betreletek bennünket egy terembe. A teremnek betonpadlózata volt, melyen szennyes deszkák voltak össze-vissza dobálva. Ilyen helyiségbe kerültem én és sok társam, kik családjuktól elszakítva, velem együtt nem tudták, mihez kezdjenek. Nem volt semmi; se helyem, se ennivalóm, se vízem, sem fekhelyem. Jobb híján leültem a földre és boldog voltam. Boldog voltam azért, mert ülőhelyem volt. Akadtak olyanok is, kik állva mentek neki az éjnek. A WC-re kimenni? Ez csak álom volt, erről szó sem lehetett. Nagy nehezen hozzátartozóim számolva az elutasítással, veréssel szidással, sírva fordultak a rendőrhöz, ki hosszú habozás után, szitkozódások közepette, engem a családomhoz engedett. A borzasztó nyomorúságban elképesztő volt az örömünk, hogy ismét együtt vagyunk. A másik teremben is a zsúfoltság hasonló volt. A jót csupán abban lehetett látni, hogy nem kellett a puszta földre, hanem a csomagokra ülni. és ami a földolog, a családdal együtt voltam. Ezek után jött az éjszaka. Borzasztó volt. Egy terembe kb. 500 ember volt heringszerűen összezúfolva. A szükségleteket nem lehetett kinn elvégezni, hanem a teremben. Lefekvésről szó sem lehetett. Kinek szerencséje volt ülhett.

Lassan, nagynehezen megvirradt. Ekkor bejött egy rendőr bottal a kezében és egy Schultheisz István nevű szolnoki banktisztviselőt az ajtóhoz állított és azt mondta neki, hogy senki sem mehet ki. A WC-re egyenként volt szabad kimenni. Ha mégis valaki kimegy, akkor a kapus lesz megbüntetve. A WC-ről egyébként nagyon sokat lehet írni. A Cukorgyárban kb ötezer emberre két WC és egy reterát esett. Az első nagy a férfi WC teljesen, a női WC részben használhatatlanná vált, ezért latrinának kellett felállítani. Milyenek voltak ezek a latrinák? Eleinte vedrek voltak felállítva a latrinák mellett, melyeket egymás után használtunk. Akinél tele volt, annak a teli vödört ki kellett önteni. A női WC-ben ugyanígy volt. A kedvezmény csak az volt, hogy a vedrek nem a szabadban voltak. Ide azonban csak 70 éven felüli nők mehettek. A férfiak a latrinára, a nők pedig a reterátra járhattak. A WC előtt mindig hosszú sorok kígyóztak és

ez nagyon kellemetlen volt. A vöröskeresztes karszalagos ápolónők előre lettek engedve. Sokan azonban, kik nem voltak ápolónők, vöröskeresztes karszalagot kértek és belógtak a WC-re.

A Cukorgyárban egy teremben kórházat is rendeztek be, melynek vezetője Dr. Wintner Vilmos szolnoki orvos volt. Az orvosok és családjaik egy külön helyiséget kaptak lakásul. A kórházban egyszer a Gestapó vizsgálatot tartott és megállapította, hogy a kórházban kis betegséggel tartózkodnak, ezért a vezető orvost a tiszt megpofozta és a betegeket percek alatt kikergette. Kb. egy hétig voltunk a Cukorgyárban, de azon hét alatt nem feküdhettünk le egyszer sem, hanem ruhástól ültünk csomagjainkon. Sok volt a lopás és a veszekedés. Úgyhogy már azt mondtuk, hogy inkább vigyenek báhová, de innen el. Pedig még csak ezután jött a fekete leves. Elkezdett esni az eső és olyan sár lett, hogy az udvaron mozogni nem lehetett. Csomagjaink mind eláztak. Egyik teremből ki, a másikba betelertek bennünket. Éjszakánként lövöldözések voltak és néha remegve, behúzott-nyakkal ültünk és vártuk a hajnalt. Többen nem bírták ezt az életet. Öngyilkosok lettek. Szolnokról Szenes Jenőné és öreg édesapja, Holczer Vilmos kereskedő, Varsányi Gyula állatorvos és Blum Áron szabó haltak meg. A halottakat bedobták a szeneskamrába, majd elvitte őket a hullaszállító.

Ez még mind semmi. A vidéki csendőrség és a kémelhárító vagyonellenőrző raziát tartott. Melynek során vidékről és Szolnokról a jobbmódú embereket elvitték és vallatni kezdték őket, hogy hová dugták el értéktárgyaikat. Szolnokról Dr. Turi Sándor, Dr. Székely Sándor, Dr. Halász Sándor, Dr. Krämer Dezső orvosokat, Krémer Szilárd, Lassányi Jenő gyógyszerészeket, Székely Imre, Fehér Miklósné, Pollák Sándort, Vidor Mihály kereskedőket vitték el. Egy-kettő kivételével csúnyán összeverve hozták őket a kórházba, mert félholtra voltak verve valamennyien.

Ezen dolgok után a zsidótanács elnöke Dr. Mandel Sándor és segítőitársai Dr. Dávid ügyvéd, Dr. Kornél főrabbi, Dr. Török Lajos ny. törv. tanácselnök, Singer Ferenc ortodox vezető, Weisz Ignác, két csoportra osztották a zsidókat. I. és II. csoportra. Az elsőt tartották a jobbnak és 1. a hitközség vezetőit, 2. azt a néhány embert, kinek nevét a pesti Központi Tanács leküldte, 3. azokat kiknek egy családtagja (apa, fiú) munkaszolgálaton van, 4. a sokgyerekeseket, ezért ebbe helyezték el. Ez a csoport másnap indult, a többiek később. Dr. Heves Kornél szolnoki és Dr. Herskovics törökszentmiklósi főrabbit a Sonderkommando az utolsó pillanatban családtagjaikkal Pestre rendelte.

A vagon. – Másnap fél kiló kenyérrel, amit nekünk a város polgármestere kiutalt, minden egyéb étel nélkül elkezdődött a vagonírozás. Egy vagonba kb. 70 személy került. Először bedobálták a csomagokat, azután a zsidókat. Délután bevagoníroztak, este elindultunk. A szolnoki állomáson keresztül ment a vonat, azután lassan eltűnt Szolnok. A tehervonat gyorsan szaladt, volt időnk szétnézni, hogy kik is vannak vajon velünk egy kocsiban. Ott volt Róth úr, ki Szolnokon ügynökkösködött. Ő volt a parancsnok. Az ajtónál ült Farkas bácsi, kinek az volt a tisztsége, hogy az éjjeliket öntögette ki. Mégpedig úgy, hogy először az éjjeliből a vizeletet átöntötte egy üvegbe és úgy öntötte ki az ajtón. A férfiak csak egyszerűen elintézték dolgukat az ajtónál. . . Nekem csak az tetszett, mikor a fejemen keresztül adták át a telt biliket. Ott volt Weisz Adolf szolnoki cipész is családjával. . . Vízet csak egyszer kaptunk három nap alatt. Elképzelhető, hogy 69 ember lelakatolt vagonban a rekkenő hőségben hogy szomjazott. Egyszerre csak a magyar határra érkeztünk.

Hegyesbalom. – Áthaladtunk a magyar határon. Elhagytuk azt az országot, hol apáink, nagyapáink születtek és meghaltak. Elhagytuk hazánkat, mely kilökött, kirabolt bennünket. A kifosztott magyar zsidók szemében megjelentek a könnyek: Magyarország, isten veled!

Vasárnap reggel arra ébredtünk, hogy áll a vonat. Nemsokára kinyílt a vagon lelakatolt ajtaja és az SS-katonák gyorsan kizavartak bennünket a vagonból. Újra friss

levegőt szívhattunk. Nagy dolog volt. Megszabadultunk a vagonból. Újra földet ért a lábunk. Csakhogy ez már nem magyar föld volt, hanem idegen. . .”

* * *

Ennyt idéztünk a naplóból, amelynek keletkezéséről még annyit el kell mondanunk, hogy a Szolnokról való elszállítás után a naponként írt feljegyzéseket – mint minden írást – elszedtek, és a Bécs melletti Strasshofba való megérkezés után a szörnyű élmények hatása alatt a tizenötéves fiú újrafogalmazta a szolnoki napok eseményeit, és folytatta naplószerűen tovább a Strasshofban végigélt borzalmakat. De a napló írója szerencsére megélte a felszabadulást, magával hozva a döbbenetes korszak félelmetes, borzalmas és embertelen sötét napjainak krónikáját.

Nem utólagos visszaemlékezés tehát ez a dokumentum, hanem valóságghű, reális krónika, természetesen egy tizenötéves fiú szemüvegén keresztül. De aki családja, rokoni, közvetlen ismerősei révén, és az események hatása alatt „felnőttként” látja a történeteket.

Szolnok város történetének, 1944-es nyarának vészterhes napjaiba világítanak a napló sorai, amelyeket nemcsak az emberi emlékezet őriz meg örök mementóként, hanem – mint alább következik – levéltári dokumentumok is bizonyítanak.

Mivel az utcanevek azóta megváltoztak, átépül, megújodik a város, rögzítsük a naplóban említett helyeket és helyszínt a mai városképben. A gettónak használt házakból már egy sincs meg. Helyükön az új városközpont épül: az új művelődési ház, a Pelikán Szálló és a Centrum áruház közti terület.

Az utolsó menet a Baross utcán (Beloianisz út) indult el, befordult a Mária utcába (Május 1. utca), majd a Tomory úton (ma Mártírok útja jutott az Attila útra (ma Vörös Hadsereg útja) és a Cukorgyárba.

Következzenek a levéltári dokumentumok, amelyek a naplóban rögzített események részleteit, illetve az időpontokat hitelesítik és pontosítják.

„Szolnok m. város polgármesterétől
9232 I. 1944 sz.
Szolnokon levő zsidók névjegyzékének elkérése

Izraelita Hitközség tek. Vezetőségének
Szolnok

Felhívom, hogy a Szolnokon levő összes zsidó személyekről, azok családtagjaival együtt, készítsen kimutatást, és azt hatóságom részére öt pld-ben haladéktalanul küldje meg.

Szolnok, 1944. április 18.

Aláírás s. k.
polgármester”

Az irathoz egy cédulát tűztek: „1 db zsidókimutatást átvettem
Szolnok, 1944. IV. 25. Olvashatatlan aláírás s. k.”

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánja 4952. sz. alatt rendelkezett a zsidó zárt lakónegyedbe való telepítéséről és azt megküldte a megye városainak. Az erre való intézkedést Kisújszállás városból ismerjük, de nyilván hasonló lehetett Szolnokon is, azért közöljük. „A vármegye alispánja 1610/1944. M. E. sz. rend. 9. §-a alapján a megkülönböztető jelzés viselésére kötelezett zsidóknak zárt lakónegyedbe való telepítését elrendelte. . . E területen a zsidók teljesen elkülönülve kötelesek élni, melyet saját költ-

ségükön 180 cm magas kerítéssel kell lezárni. . . A zsidók által lakott házaknak a szabad utcákra néző ablakait kötelesek saját költségükön fehér papírral, teljes táblájukon beragasztani. Kisújszállás, 1944. május 13.

Aláírás s. k.
polgármester”

Az élelmiszerkorlátozások, a jegyrendszer az egész országot sújtotta, de az átlagosnál még kisebb adagok kiszolgáltatásáról értesülünk a Szolnok város polgármestere 10 308/1944. számú rendelkezéséből, amelyet „valamennyi kijelölt cukorkiskereskedőnek, húsiparosnak és hentesnek” küldött.

„A M. kir. Közellátási Miniszter úr a zsidók cukorfejadagját 1944. május 1-étől kezdődően havi 30 dkg-ban állapította meg, tekintet nélkül arra, hogy a zsidó terhes, 12 éven aluli, beteg stb. . . A húsiparosok és hentesek figyelmét pedig arra hívom fel, hogy május 1-étől a zsidók-részére új húsjegyeket adattam ki, és a húsjegyek szelvényeire az esetenként megállapítandó súlyban, amely azonban hetenként és fejenként 10 dkg-nál több nem lehet, csupán csak marha vagy lóhús szolgáltatható ki. . . Szolnok, 1944. április 25.

Aláírás s. k.
polgármester”

S hogy a szolnoki Cukorgyárban az embertelen bánásmód miatt néhányan öngyilkosok lettek, azt egy csendőr alezredes 1944. június 29-én kelt napi jelentése bizonyítja: „A szolnoki gyűjtőtáborban özv. Neubert Lajosné zsidónőt szökés miatt a németek lelőtték. Tíz, jórészt ismeretlen zsidó személy ismeretlen méreggel öngyilkosságot követett el. Valamennyi halálos kimenetelű volt.”

A németek és főleg az SS-ek közreműködése és irányítótevékenységére utal az alábbi dokumentum is:

„Szolnok m. város m. kir. tisztiorvosa

860-14/1944. te. sz.

Tárgy: A szolnoki zsidóorvosok műszereinek ügye.

Orvos Kormánybiztos Úrnak Budapest

Tisztelettel jelentem, hogy f. hó 21-én d. u. 2 órakor Dr. . . . városi főjegyző hívatott magához, és szóbeli, valamint egy példányban felmutatott és általam aláíratott írásbeli utasítást adott, hogy a német traszport zsidótábor részére a szükséges műszereket a zsidók rendelőjéből, valamint a szükséges kötszereket és gyógyszereket a zsidó patikák-ból szedjem össze a pénzügyőrökkel együtt, és azokat juttassam el a német parancsnoksághoz. . . Ezt a mellékelt leltár kíséretében 23-án reggel személyesen vittem ki a táborba, azonban amikor átadtam, az SS százados – Denecker – erőlyesen követelte tőlem az összes műszereket, a Röntgen apparátusokkal és egyebekkel, valamint a két zsidó gyógyszerészter teljes gyógyszerkészletét is.

. . . Megjegyezni kívánom, hogy a műszereket Kiskunfélegyházára, az SS-parancsnokságra vitték. Továbbá a magyar hatóságok tudta és beleegyezése nélkül egy teljes fogászati felszerelést. . . a budapesti SS fogászati rendelő részére szállítottak fel.

Szolnok, 1944. június 30.

Aláírás s. k.
m. kir. tisztiorvos”

A strasshofi gyűjtőtáborba Szolnokról 1944. június 27-én 2567 ember érkezett. Hogy milyen rendeltetéssel, azt Kaltenbrunner, a Biztonsági Rendőrség és a Biztonsági Szolgálat főnökének IV.a.4.b.-3433/42 g./1446 – Berlin SW 68. számú és 1944. június 30-án kelt leveléből tudhatjuk meg.

„Titkos! Futárral!

Blaschke-SS-Brigadeführer úr
Bécs város polgármestere
Bécs

Tárgy: Munkaerő kiutalása Bécs város hadifontosságú munkáihoz.

Kedves Blaschke!

Az általad – ugyanebben az ügyben egyébként Dr. Dellbruegge SS-Brigadeführer is írt nekem – felsorolt különleges okokra való tekintettel időközben elrendeltem, hogy néhány evakuált szállítmányt Bécs/Strasshof felé irányítsanak.

Mindenekelőtt 4 szállítmányról esett szó, mintegy 12 000 zsidóval, ezek már a legközelebbi napokban megérkeznek Bécsbe. Az eddigi tapasztalatok szerint ezekben a szállítmányokban becslés szerint, mintegy 30⁰/₀ (jelen esetben mintegy 3600) munkaképes zsidó lesz, akiket azzal a feltétellel, hogy bármikor *visszavonhatók*, a szóbanforgó munkálatokra igénybe lehet venni. Hogy csak is a jól őrzött, zárt munkavezetés és a biztosított lágerszerű elhelyezés jöhet szóba, az kézenfekvő és feltétlen előfeltétele a zsidók rendelkezésére bocsátásának. Ezeknek a zsidóknak nemdolgozó feleségei és gyermekei, akik összességükben egy különleges akció céljából készenlétben tartandók, és ennél fogva egy napon *elvonásra kerülnek*, napközben is az órséggel ellátott táborban kötelesek tartózkodni. . .”

* * *

A napló és a dokumentumok nemcsak megmutatják 1944. nyarának embertelenségét, hanem rávilágítanak arra is, hogy a szálak messze vezetnek. S amit a naplóból és a szolnoki vonatkozású levéltári anyagokból megtudtunk, az csak mozaikképet ad a faszizmus embertelen intézkedéseiről és tetteiről.

KAPOSVÁRI GYULA

JEGYZETEK

Várostörténeti kutatásaim során jutott hozzám a fent közölt napló. Írója, a Budapesten dolgozó Varga Béla, készséggel bocsátotta rendelkezésre közlés céljából. Ezúton köszönöm meg baráti szíveségét.

A cikk megírása közben került kezembe Ember Mária: Hajtúkanyar című regénye a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában. Megrendítő írás. 1944 nyarának atmoszféráját idézi fel írója. A regény szövetébe eredeti dokumentumokat is beépít, de ettől még-

sem válik írása dokumentumregénnyé. Ezekből a dokumentumokból – mivel a napló mondanivalóját hitelesíti – használtam fel a fent közölteket.

Az eredeti levéltári dokumentumok – mint azt a könyv 385. oldalán olvasható megjegyzés bizonyítja – a Magyar Országos Levéltár, az Új Magyar Központi Levéltár, a bécsi Dokumentationsarchiv des Österreichischen és a Globus-Verlag archívumának anyagából valók.